

Założenia pozytywizmu Comte'a

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Auguste Comte, *Metoda pozytywna w 16 wykładach*, tłum. W. Wojciechowski, Warszawa 1961.
- Franciszek Salezy Krupiński, *Szkoła pozytywna*, [w:] *Pismo poświęcone naukom, sztukom i przemysłowi*, t. 3, oprac. Biblioteka Warszawska, Warszawa 1868.

Założenia pozytywizmu Comte'a

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Zapewne zgodzisz się, że nazwisko Auguste'a Comte'a intuicyjnie kojarzy się z pojęciem pozytywizmu. Kiedy czytamy o historii, literaturze i filozofii pozytywizmu, postać Comte'a zawsze pojawia się jako symboliczny inicjator tego nurtu. Jakie założenia filozoficzne sprawiają, że właśnie jemu przypada to nobilitujące miano?

Twoje cele

- Wyjaśnisz, na czym w filozofii polegał pozytywizm.
- Zrecenzujesz próby tworzenia filozofii jako nauki wszechogarniającej.
- Zapoznasz się z sylwetką Auguste'a Comte'a.
- Ocenisz pozytywistyczne pojmowanie nauk szczegółowych.
- Rozważysz prawo trzech stadiów.

Przeczytaj

Analizę założeń filozofii Comte'a należy przeprowadzić na trzech płaszczyznach. Po pierwsze: ukazać jego twierdzenia na temat kondycji filozofii jemu współczesnej. Po drugie: przedstawić jego założenia na temat tego, w jaki sposób należy dokonać przebudowy całej filozofii (i ogółu nauk). Po trzecie: wskazać, jak wspomnianą przebudowę przeprowadzał sam filozof. Prześledźmy zatem wszystkie trzy porządki.

Kondycja filozofii współczesnej

Zdaniem Comte'a historyczny rozwój filozofii zawiódł ją donikąd. Diagnozował, że w czasach jemu współczesnych zatraciła ona łączność z życiem codziennym i rzadko da się znaleźć praktyczne zastosowanie dla jej wyników. Lata później, gdy już wyłoży swój własny system filozoficzny, wygłosi stwierdzenie, które może się wydawać nieco przydługie, lecz doskonale streszcza jego założenia:

((**Auguste Comte**

Metoda pozytywna w 16 wykładach

Panujące obecnie w umysłach [filozoficznych] zamieszanie wynika z jednoczesnego posiłkowania się trzema wykluczającymi się nawzajem filozofiami: teologiczną, metafizyczną i pozytywną. Jeśliby jedna z tych trzech filozofii osiągnęła zupełną przewagę, zaistniałby określony porządek społeczny. Właśnie

Auguste Comte (1798–1857). Francuski filozof, twórca filozofii pozytywistycznej. Studiował nauki ścisłe, uważając je za najbardziej obiektywne źródło wiedzy. Wychowywał się w czasach, kiedy wciąż żywe były idee romantyczne, pełne metafizyki i irracjonalizmu, które skutecznie go do siebie zniechęciły, co miało wpływ na powstanie filozofii pozytywnej.

Źródło: Jean-Pierre Dalbéra, *Portret Augusta Comte*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

współistnienie tych trzech filozofii udaremnia porozumienie co do każdego zasadniczego punktu. Idzie o to, aby dowiedzieć się, która z nich powinna osiągnąć przewagę. Oczywiście jest, że filozofia pozytywna jest powołana do tego, aby stanąć na czele. Od długiego szeregu wieków posuwała się ona stale naprzód, podczas gdy jej przeciwniczki chyliły się do upadku. Filozofia teologiczna i metafizyczna toczą między sobą walkę o zadanie reorganizacji społeczeństwa. Filozofia pozytywna dotychczas wdawała się w spory jedynie po to, aby krytykować je obydwie. Doprowadźmy ją do stanu, w którym będzie zdolna do podjęcia roli czynnej. Uzupełnijmy rozległą operację intelektualną rozpoczętą przez Bacona, Kartezjusza i Galileusza, a rewolucyjny kryzys zostanie zakończony.

Źródło: Auguste Comte, *Metoda pozytywna w 16 wykładach*, tłum. W. Wojciechowski, Warszawa 1961, s. 24.

Z powyższego cytatu możemy wyciągnąć wiele wniosków, godnych rozwinięcia i wyjaśnienia. Mówiąc o walce filozofii metafizycznej i teologicznej, Comte w zasadniczy sposób ocenił całą kondycję filozofii jemu współczesnej. Mianem metafizyków określić można klasycznych **idealistów** niemieckich, o których mawiano później, że dopuszczają się intelektualnej spekulacji (czyli głębokich rozważań teoretycznych), lecz nie są w stanie zastosować swych wniosków w praktyce. Mianem filozofów teologicznych można określić tych myślicieli, którzy w drugiej połowie XX w. wracali do rozważań nad myślą średniowieczną i chrześcijańską, starając się je uwspółcześnić, co – zdaniem Comte’a – również było wysiłkiem próżnym i jałowym. Oba te nurty filozofii nie miały najmniejszego znaczenia dla codziennego życia zwykłego człowieka, a przecież – zdaje się pytać Comte – co komu po filozofii, która nie pomaga nam twórczo zmieniać i rozwijać świata? Właśnie z tego powodu filozofia pozytywna musi przerwać ogół jałowych rozważań i dokonać przemodelowania naszego życia społecznego.

Postulat reformy filozofii (i wszystkich nauk)

Zgodnie z mniemaniem francuskiego myśliciela filozofia powinna stać się „nauką nauk”, a więc nauką wszechogarniającą, która będzie dokonywała systematyzowania i łączenia wyników wszystkich nauk

Immanuel Kant (1724–1804). Nazywany również „królewieckim filozofem” lub „filozofem z Królewca”, gdyż całe jego życie toczyło się w Królewcu, a działalność naukowa odbywała się na tamtejszym Uniwersytecie Albrechta. Zainicjował nurt filozoficzny nazywany niemieckim idealizmem, któremu Comte był skrajnie wrogi.

Źródło: Johann Gottlieb Becker, *Immanuel Kant (1724-1804)*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

szczegółowych. Aby tak się stało, konieczne jest spełnienie pięciu warunków. Stanowią one główne założenia filozofii pozytywnej.

Po pierwsze: ograniczenie się do fenomenów. Filozofia powinna badać i rozważać jedynie rzeczy realnie istniejące, tj. takie, których istnienie da się zweryfikować. Musi więc zrezygnować z rozważania bytów niekonkretnych, idealnych, niepewnych – takich, które można jedynie pomyśleć, nie poddają się bowiem weryfikacji. Oznacza to, że pojęciami takimi jak „Bóg”, „absolut”, „dusza ludzka”, „pierwsze przyczyny”, „ostateczny cel istnienia” filozofia w ogóle nie powinna się zajmować.

Po drugie: postulat praktyczności i użyteczności. Filozofia ma rozważać realnie istniejące przedmioty po to, aby z nauki o nich wyciągać wnioski praktyczne, użyteczne dla życia codziennego i społecznego. Pomiędzy filozofią a życiem zionie współcześnie

wielka przepaść, którą należy zasypać. Rozważania z zakresu metafizyki czy tworzenie kolejnych koncepcji idealizmu filozoficznego nie służą niczemu praktycznemu. To tylko toczenie jałowych, bezproduktywnych dysput.

Po trzecie: postulat pewności i obiektywności. Filozofia ma ze swych rozważań – na wzór nauk ścisłych – wyciągać wnioski pewne (takie, które nie budzą wątpliwości, są jasne i zrozumiałe) i obiektywne (może je zweryfikować każdy inny przedstawiciel filozofii czy konkretnej nauki).

Po czwarte: postulat uprawiania filozofii na wzór nauk ścisłych. Filozofia zarówno w swoich metodach, analizach, rozumowaniach, jak i w stawianych wnioskach ma przypominać nauki ścisłe. Dla przykładu: matematyka nie posługuje się pojęciami niejasnymi, posiada konkretne zasady działań, a jej wnioski są dla wszystkich matematyków takie same. Oczywiście w przypadku różnych nauk ta reguła sprawdza się w różnym stopniu, wszystkie jednak dążą do pełnej obiektywności swoich wniosków. To dążenie powinno przyświecać także filozofii.

Po piąte: nieograniczanie filozofii do krytyki negatywnej. Filozofia nie jest od tego, aby krytkować czy zweryfikować wyniki badań poszczególnych nauk. Są one bowiem dziedzinami autonomicznymi i niezależnymi, które poradzą sobie same. Filozofia zaś ma odgrywać przede wszystkim rolę pozytywną, a więc stanowić podstawę i wspólny

mianownik dla wszystkich nauk, dzięki czemu będzie mogła sumować, zestawiać i ukazywać w szerszym kontekście ich wyniki. Nadmienmy również, że podobne cele stawiał Comte przed samymi naukami szczegółowymi. Jeśli bowiem mają one stanowić pewne „elementy” większej całości, jeśli mają współtworzyć gmach wiedzy ludzkiej, to również powinny spełniać powyższe założenia.

Klasyfikacja nauk

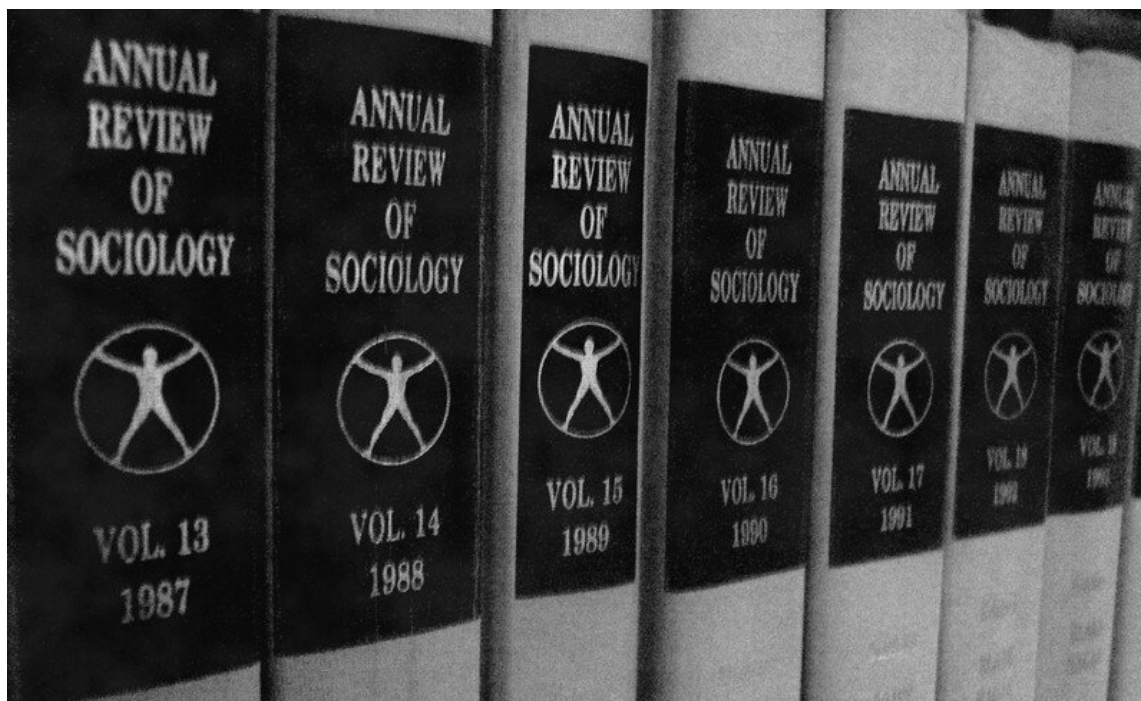
Kartezjusz (wł. René Descartes, 1596–1650). Filozof francuski, przedstawiciel racjonalizmu filozoficznego (poglądu o konieczności uprawiania filozofii poprzez racjonalny namysł), jeden z największych i głównych przedstawicieli filozofii nowożytnej. Comte wyrażał wielką sympatię i uznanie dla Kartezjusza. Wspominał o nim jako o twórcy jednej z koncepcji, które zawierały taki sposób pojmowania i uprawiania filozofii, jaki w pełni objawi się w pozytywizmie.

Źródło: Frans Hals, *Portret René Descartes (1596-1650)*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Oczywiście Comte nie tylko nakreślił teoretyczną koncepcję filozofii, która miała być – w jego mniemaniu – czysto praktyczna, ale również sam zajął się jej uprawianiem. Marzył, aby wraz z upływem czasu przyłączali się do niego przedstawiciele różnych profesji, którzy dopełnialiby jego filozofię z perspektywy własnych nauk. To marzenie spełniło się zresztą bardzo szybko, gdyż program filozofii pozytywnej zyskiwał na popularności i zataczał coraz szersze kręgi, aż stał się głównym nurtem filozofii drugiej połowy XIX w. Jeśli wspomnieć ponadto, że do końca pierwszej połowy XX w. uprawiano [neopozytywizm](#), który opierał się na ogóle założeń samego Comte’a, to trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem, że mówimy tu o bardzo wpływowym myślicielu i koncepcji niezwykle atrakcyjnej.

System filozoficzny Comte’a miał stanowić niejako „stelaż” filozofii pozytywnej, który będzie uzupełniany przez różnych naukowców. Comte „wylewa fundamenty”

pod budowę gmachu wiedzy ludzkiej, a przedstawiciele różnych dyscyplin filozoficznych i dziedzin naukowych mają wznieść ten gmach w sposób, w jaki Comte go rozrysował. Potrzebne było do tego nie tylko wytyczenie nowej roli dla filozofii, ale i przebudowa konkretnych nauk szczegółowych według tych samych, pozytywistycznych założeń.

Warto podkreślić, że Comte był autorem terminu „socjologia” i postulował uprawianie jej jako nauki niezależnej, która w sposób naukowy bada funkcjonowanie społeczeństw i przemiany społeczne. Do dziś uznawany jest za ojca naukowej, niezależnej socjologii.

Źródło: Cécile Duteille, 2008, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.0.

Comte wskazuje zatem pięć nauk, które można uznać za w pełni ściśle i spełniające założenia [pozytywizmu](#). Następnie w ramach uprawianej przez siebie teorii nauki dokonuje ich klasyfikacji. Uważał mianowicie, że nauki należy zhierarchizować, a więc „ułożyć” w takiej kolejności, aby faktycznie dało się zestawiać ich wyniki w spójną całość, która wyrażałaby ogół wiedzy ludzkiej. Jego zdaniem nauki szczegółowe należy tak poszeregować, aby przedmiot każdej kolejnej był nieco mniej ogólny, a jednocześnie nieco bardziej złożony i skonkretyzowany niż poprzedniej. Umożliwi to powiązanie i przenikanie się zagadnień nauk sąsiadujących ze sobą w szeregu. Ich kolejność wygląda więc następująco: astronomia, fizyka, chemia, biologia, socjologia. Comte mniemał przy tym, że przedstawiciele innych, nieuwzględnionych tu dyscyplin naukowych, którzy przyłączą się do szkoły pozytywnej, przeformułują je według założeń pozytywistycznych i sami będą wskazywać ich miejsce w tym „gmachu”, który zaprojektował.

Słownik

dziedziny filozoficzne

poszczególne domeny filozofii, składające się na filozofię ogólnie rozumianą; historycznie pierwszą parcelację dyscyplin filozoficznych przedstawił Arystoteles, choć już w jego czasach znany był inny podział, zaproponowany przez szkoły hellenistyczne (stoików, epikurejczyków i sceptyków), dzielący filozofię na: etykę, logikę i fizykę; obecnie mówi się o sześciu klasycznych dyscyplinach filozoficznych, czyli tych dziedzinach wiedzy, które nie stały się niezależnymi naukami, a są to: etyka, estetyka, epistemologia, aksjologia, antropologia filozoficzna, metafizyka/ontologia; oprócz nich uprawiane są

filozofie dedykowane poszczególnym naukom szczegółowym (filozofia prawa, filozofia historii itp.) oraz konkretne dziedziny filozoficzne dedykowane różnym naukom (etyka lekarska, moralność medycyny itp.)

idealizm

(gr. *idein* – widzieć) stanowisko filozoficzne wyrażające przekonanie o rzeczywistym istnieniu niematerialnych, abstrakcyjnych, inteligibilnych idei; może występować w różnych formach i być różnicowany na rozmaite sposoby; możemy na przykład rozróżnić idealizm umiarkowany, który zakłada, że poza ideami istnieje lub może istnieć materia, oraz idealizm rygorystyczny, w myśl którego żadna materia nie istnieje; czasem idealizm bywa przeciwstawiany materializmowi, a więc przekonaniu, że istnieje tylko materia i nie ma żadnych bytów abstrakcyjnych

metafizyka

(od gr. *ta meta ta physika* – to, co „ponad”, „poza” fizyką) jedna z sześciu klasycznych dyscyplin filozoficznych, czyli dziedzin filozofii, które nigdy nie stały się naukami od filozofii niezależnymi, lecz wciąż wchodzą w skład filozofii szeroko rozumianej; jej głównym pojęciem jest pojęcie bytu, a więc każdego możliwego przedmiotu; metafizyka bada sposoby i możliwości jego istnienia, określa jego właściwości; nazwa pochodzi od notatek Arystotelesa, które jeden z jego następców (Andronikos z Rodos) uporządkował i wydał pod wspólnym tytułem *Metafizyka*; w rozumieniu Stagiryty była „nauką pierwszą”, a więc podstawową dla wszelkiego poznania filozoficznego i naukowego; od czasów greckich uważana jest za dziedzinę filozoficzną, która swym namysłem obejmuje, ale także przekracza ogół nauk dotyczących świata fizycznego

neopozytywizm

(pozytywizm logiczny, empiryzm logiczny) szkoła filozoficzna zainicjowana we Wiedniu we wczesnych latach XX wieku, która odnosiła się do filozoficznych osiągnięć pozytywizmu i przystosowywała je do nowych realiów naukowych i społecznych; jej najbardziej znaną formacją było Koło Wiedeńskie, a do grona największych przedstawicieli należeli m.in. Moritz Schlick, Rudolf Carnap czy Otto Neurath

pozytywizm

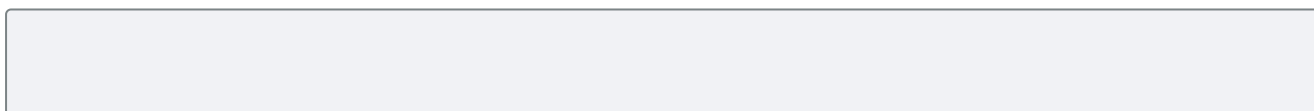
nurt filozofii i literatury dominujący w drugiej połowie XIX w., który zainicjował Auguste Comte sześciotomowym dziełem *Kurs filozofii pozytywnej* (1830–1842); pozytywizm filozoficzny głosił ograniczenie się filozofii do twierdzeń naukowo weryfikowalnych, pewnych i obiektywnych, opartych na zasadach badań empirycznych i ich racjonalnej weryfikacji; dzięki temu filozofia pozytywna miałaby stać się intelektualnym podłożem i wspólnym mianownikiem wszystkich nauk szczegółowych; pozytywizm można również interpretować jako sprzeciw wobec filozofii romantycznej, przesiąkniętej wątkami irracjonalnymi, metafizycznymi, nadnaturalnymi, wobec których pozytywiści przyjmowali postawę niechętną, a nawet skrajnie wrogą; do głównych przedstawicieli pozytywizmu

należeli John Stuart Mill, Herbert Spencer, a na ziemiach polskich m.in. Józef Supiński, Julian Ochorowicz, Ludwik Gumplowicz i Władysław Kozłowski

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią poniższego audiobooka. Przeanalizuj sposób, w jaki Comte dokonuje klasyfikacji nauk. Oceń, czy proces nazwany przez filozofa prawem trzech stadiów wydaje ci się logiczny i spójny.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P8mDN0Onf>

Klasyfikacja nauk i prawo trzech stadiów, czyli pojmowanie nauki przez Comte'a

Jak już wiesz, Comte wyznaczył filozofii nową rolę. Miała ona pełnić funkcję wspólnej podstawy dla nauk szczegółowych – gromadzić wyniki ich badań, umieszczać je w szerszym, bo ogólnie naukowym kontekście, a dzięki temu, przydawać im głębi. Takie podejście z jednej strony budziło podziw, przez co szkoła pozytywna zyskiwała coraz większą liczbę przedstawicieli, ale równocześnie powodowała zgorszenie w wielu środowiskach filozoficznych. Krytycy zarzucali pozytywistom, że okroili filozofię ze wszystkich ważnych dla niej dziedzin i zagadnień, ograniczając ją do roli czysto encyklopedycznej służącej naukom szczegółowym. Sam Comte niezbyt przejmował się tym zarzutem, gdyż uważał, że filozofia w końcu może stać się nauką nie budzącą wątpliwości i przydatną.

Wiesz również, że tak zarysowanemu sposobowi ujmowania filozofii towarzyszy też szczególny sposób klasyfikowania nauk. Aby ich zagadnienia mogły się wzajemnie przenikać i pozostawać w wartościowych relacjach, należy je posegregować według stopnia skomplikowania ich przedmiotów badań. Od nauk najogólniejszych i analizujących najmniej złożone zjawiska po te, które nie zajmują się zagadnieniami ogólnymi, lecz konkretnymi i złożonymi zjawiskami. Były to więc kolejno: astronomia, a więc nauka o ruchu wszelkich ciał, fizyka, druga spośród nauk najbardziej ogólnych, jedynie w niewielkim stopniu zajmująca się zagadnieniami szczegółowymi, chemia, a zatem nauka jeszcze mniej ogólna, a mocniej skupiona na zjawiskach ziemskich, biologia, która tworzy skończoną ilość ogólnych teorii a rozważa całą złożoność świata

ożywionego, aż po socjologię, czyli naukę, która powinna opisywać wszelkie konkretne wydarzenia, procesy i zmiany świata społecznego.

Niektórzy badacze sugerują, że na samym szczycie tej gradacyjnej hierarchii sam Comte umieściłby jeszcze matematykę, która operuje jedynie abstrakcjami, bez jakiegokolwiek odniesienia do rzeczy konkretnych. Inni zaś uznają, że matematyka jest przede wszystkim metodą uprawiania wszelkiej teoretycznej nauki, więc i tak niejako przejawia się w tym schemacie.

Jak wiemy, współcześnie wskazuje się trzy warunki, po spełnieniu których można uznać jakąś naukę za autonomiczną czy niezależną. Po pierwsze: posiadanie własnego przedmiotu badań. Po drugie: posiadanie własnej terminologii, czy słownictwa naukowego. Po trzecie: posiadanie własnej metodologii, czyli metod i sposobów badania przedmiotu badań. Comte był jednak pod tym względem nieco bardziej wymagający. Uważał mianowicie, że każda nauka musi spełniać te same zasady, co filozofia pozytywna, w której skład ma wchodzić. Byłyby to kolejno: ograniczenie się do przedmiotów rzeczywistych, zajmowanie się tematami pożytecznymi, prezentowanie jedynie wiedzy pewnej, stosowanie metodologii nauk ścisłych i nieograniczanie się do samej krytyki, lecz również wyciąganie wniosków pozytywnych.

Chociaż więc sam wymienił jedynie pięć konkretnych nauk, to zakładał że przedstawiciele innych, działając według pięciu założeń filozofii pozytywnej, przebudują swe dyscypliny i samodzielnie uzupełnią o nie zarysowaną przez niego hierarchię. Tak się zresztą stało, gdyż szkoła pozytywna zaczęła z czasem skupiać przedstawicieli wielu profesji.

Oczywiście wiemy, że dokonanie takiej naukowej rewolucji miało służyć wyższemu celowi. Comte postulował reorganizację wiedzy ludzkiej, aby stała się wiedzą praktyczną, a dzięki temu była w stanie odmienić życie ludzkie. I to we wszelkich możliwych sferach: społecznej, ekonomicznej, politycznej, światopoglądowej i tak dalej.

Wraz z biegiem lat, gdy rozwijał się pozytywizm Comte'a, pojawił się kolejny, jeszcze szerszy kontekst jego rozważań. Przypomnijmy słynny cytat, który pojawił się w treści lekcji:

Panujące obecnie w umysłach [filozoficznych] zamieszanie wynika z jednoczesnego posiłkowania się trzema wykluczającymi się nawzajem filozofiami: teologiczną, metafizyczną i pozytywną.

Jeśliby jedna z tych trzech filozofii osiągnęła zupełną przewagę, zaistniałby określony porządek społeczny.

Właśnie współistnienie tych trzech filozofii udaremnia porozumienie co do każdego zasadniczego punktu. Idzie o to, aby dowiedzieć się, która z nich powinna osiągnąć przewagę. Oczywiście jest, że filozofia pozytywna jest powołana do tego, aby stanąć na czele. Od długiego szeregu wieków posuwała się ona stale naprzód, podczas gdy jej przeciwniczki chyliły się do upadku.

Filozofia teologiczna i metafizyczna toczą między sobą walkę o zadanie reorganizacji społeczeństwa. Filozofia pozytywna dotychczas wdawała się w spory jedynie po to, aby krytykować je obydwie. Doprowadźmy ją do stanu, w którym będzie zdolna do podjęcia roli czynnej. Uzupełnijmy rozległą operację intelektualną rozpoczętą przez Bacona, Kartezjusza i Galileusza, a rewolucyjny kryzys zostanie zakończony.

Konflikt pomiędzy filozofią teologiczną, filozofią metafizyczną i filozofią pozytywną jest nie tylko opisem współczesnego kryzysu filozofii ogólnie rozumianej, lecz wręcz opisem całych dziejów ludzkości.

Obserwując bowiem historię konkretnych społeczeństw Comte zauważył, iż można je zasadniczo podzielić na trzy fazy, które są tożsame z fazami rozwoju ludzkiej wiedzy. Pierwsza, zwana fazą teologiczną, to wczesny okres istnienia każdego społeczeństwa, w którym dominują mitologiczne i religijne sposoby tłumaczenia świata i wydarzeń, jakie na nim zachodzą. Wynika to z prostego faktu, że człowiek, nie potrafiąc zrozumieć najprostszych zjawisk, postrzega je przez pryzmat działania sił nadprzyrodzonych. Raz podjęta próba teologicznego wyjaśniania rzeczywistości owocuje budowaniem teologicznego obrazu świata, pełnego bóstw i bogów, sił magicznych. Wiedzie to oczywiście ludzkie poznanie na manowce, jednak ta faza rozwoju człowieka i jego wiedzy z czasem przechodzi w fazę drugą. Drugie stadium nosi nazwę fazy metafizycznej. Gdy raz rozbudzona fantazja zaczyna działać nieustannie, a rozwija się przy tym myślenie abstrakcyjne, powstaje szereg pojęć niekonkretnych, nieprecyzyjne sposoby wyjaśniania wydarzeń i zjawisk, oraz irracjonalne ujmowanie rzeczywistości. Tak jak w poprzednią fazę określa pojęcie „teologia”, tak tę zdaje się definiować termin „metafizyka”. Następstwem pogłębionego myślenia abstrakcyjnego (czyli racjonalnego) i rozwijania badań empirycznych (czyli zmysłowego doświadczania i badania świata) jest bez wątpienia początek myślenia ściśle naukowego. W pełni do głosu dochodzi ono dopiero w trzecim stadium rozwoju społeczeństwa i wiedzy, a więc w fazie pozytywnej. Comte nazywa ją również fazą naukową, gdyż to właśnie w niej ma miejsce dynamiczny rozwój nauk, a także wypieranie myślenia spekulatywnego, poświęconego niekonkretnym pojęciom i przedmiotom – jak mówi filozof – urojonym.

Zwróćmy uwagę na pewną kwestię. Otóż Comte nie mówił, że są to jakieś konkretne epoki o dobrze określonych cezurach czasowych. Chodziło mu raczej o fakt tego, jaka postawa w danym stadium rozwojowym dominuje. Założki myślenia pozytywnego, czyli naukowego, odnaleźć można już w fazie teologicznej, a zwłaszcza – w metafizycznej. Za swych wielkich poprzedników uważał Comte między innymi Bacona czy Kartezjusza, którzy starali się tworzyć światopogląd ściśle naukowy. Z drugiej jednak strony, w przytoczonym wcześniej cytacie mówił o pojedynku trzech filozofii, czyli właśnie: teologicznej, metafizycznej i pozytywnej. Takie ujęcie przemawia za twierdzeniem, że wpływ dwóch pierwszych faz na fazę ostatnią wciąż jest silny i że musi zostać przewyżniony.

Tylko wtedy bowiem nauka zastąpi kult religijny, wiedza zajmie miejsce wiary, a w idealnym społeczeństwie przyszłości, które rozwija się samodzielnie i w pełni świadomie, prawdziwymi kapłanami staną się naukowcy. Oczywiście zainicjowanie tych najważniejszych przemian Comte nieskromnie przypisywał sobie.

Polecenie 2

Jeszcze raz zapoznaj się z treścią audiobooka. Wczuj się w rolę reprezentanta dowolnej nauki, która nie została wymieniona przez Comte'a. Następnie, stosując te same kryteria, co francuski filozof, wskaż jej miejsce w zaproponowanej przez niego hierarchii. Swoją odpowiedź uzasadnij.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Założki myśli pozytywistycznej widział Comte w...

☐ filozofii neopozytywistów.

☐ filozofii chrześcijańskiej.

☐ filozofii Kartezjusza.

☐ filozofii Kanta.

Ćwiczenie 2

Wskaż zdanie, które błędnie opisuje założenia Comte'a odnośnie do nauki.

☐ Za naukę najbardziej ogólną uważał Comte socjologię.

☐ Zgodnie z gradacyjną klasyfikacją nauk wraz ze wzrostem konkretności przedmiotu badań maleje ogólność nauki.

☐ Co prawda Comte wskazał w swojej klasyfikacji tylko sześć nauk, ale pozytywizm zakładał, że do szkoły pozytywnej przyłączać się będą także przedstawiciele innych profesji.

☐ Comte wprowadził termin „socjologia”.

☐ Każda nauka szczegółowa powinna stać się elementem filozofii pozytywnej.

Ćwiczenie 3

Do warunków niezbędnych, aby mówić o nauce niezależnej, autonomicznej, należy...

- ☐ posiadanie własnego przedmiotu badań.
- ☐ posiadanie własnej terminologii.
- ☐ posiadanie własnych opracowań naukowych.
- ☐ posiadanie własnej metodologii.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj elementy Comte'owskiej klasyfikacji nauk do odpowiednich opisów.

astronomia

druga spośród nauk najbardziej ogólnych, jedynie w niewielkim stopniu zajmująca się zagadnieniami szczegółowymi

socjologia

nauka najbardziej ogólna, traktująca o abstrakcyjnie rozumianych zjawiskach

fizyka

nauka rozpatrująca najbardziej szczegółowe, konkretne zagadnienia

biologia

nauka, która jest najbliższa fizyce społecznej

Ćwiczenie 5

Po prawej stronie znajdują się pojęcia i zagadnienia z zakresu filozofii i nauki. Przyporządkuj je do odpowiednich ramek po lewej stronie.

pojęcia, którymi zajmuje się filozofia pozytywna

pojęcia, które nie należą do sfery zainteresowań filozofii pozytywnej

sens i cel istnienia człowieka

doświadczenie zmysłowe

dusza

iluminacja

Bóg

relacje

absolut

pierwsze przyczyny

racjonalny namysł

bezpośrednie przyczyny

właściwości

Ćwiczenie 6

Poniższa tabela zawiera twierdzenia dotyczące prawa trzech stadiów. Oceń prawdziwość zdań.

twierdzenie	prawda	fałsz
Faza metafizyczna poprzedza fazę teologiczną, gdyż myślenie abstrakcyjne poprzedza wiarę i wymyślanie religii.	☐	☐
Trzy fazy, które Comte wymienia w swej teorii trzech stadiów, wciąż przejawiają się w konflikcie filozofii teologicznej, pozytywnej i metafizycznej.	☐	☐
Zainicjowanie ostatniego stadium rozwoju przypisuje Comte sobie.	☐	☐
Rozwój ludzkości i rozwój wiedzy to procesy tożsame.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Własnymi słowami wyjaśnij, co mieli na myśli pozytywści, gdy postulowali uprawianie filozofii jako „nauki nauk”.

Przeczytaj poniższą wypowiedź polskiego pozytywisty, a następnie wskaż zdania, które poprawnie oddają jej treść.

((Franciszek Salezy Krupiński

Szkoła pozytywna

Na zarzut materializmu czyniony szkole pozytywnej tyle odpowiadamy. Przez materializm rozumiemy naukę, która twierdzi, że materia jest jedyną przyczyną wszechrzeczy, że dusza ludzka jest tylko funkcją mózgu, a myśl takim jego produktem jak np. żółć wątroby. Jest to dogmatyzm zarówno szkodliwy ścisłej nauce, jak i moralności; że zaś szkoła pozytywna nie zna dogmatyzmu i o niczym *a priori* [bez doświadczenia, zbadania] nie wyrokuje, zaczem nie można twierdzić, że materia jest ostatecznym faktem [...], obok którego nic nie istnieje, ani też że dusza ludzka jest tylko pewnym stanem, czyli, jak mówią, pewną funkcją mózgu. Jeżeli zaś który z tak zwanych pozytywistów uczył tak jak materialści, może być niewątpliwie do nich zaliczany.

Źródło: Franciszek Salezy Krupiński, *Szkoła pozytywna*, [w:] *Pismo poświęcone naukom, sztukom i przemysłowi*, t. 3, oprac. Biblioteka Warszawska, Warszawa 1868, s. 462.

☐

Pozytywiści uznają pozamaterialne przyczyny, zjawiska, a nawet przedmioty, jeśli da się je zweryfikować naukowo.

☐

Zdaniem pozytywistów myśl jest takim samym produktem mózgu, jak żółć jest produktem wątroby.

☐

Pomiędzy pozytywistami również mogą znajdować się materialści.

☐

Pozytywiści nie przyjmują materializmu *a priori*.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Założenia pozytywizmu Comte'a

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

10. Pozytywizm. Uczeń:

2) przedstawia główne idee filozofii pozytywnej Augusta Comte'a;

3) odróżnia pozytywizm jako jedną z koncepcji poznania i nauki od samej nauki;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia, na czym w filozofii polegał pozytywizm;
- ocenia próby tworzenia filozofii jako nauki wszechogarniającej;
- ocenia pozytywistyczne pojmowanie nauk szczegółowych;
- opisuje własnymi słowami prawo trzech stadiów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Po zalogowaniu na platformie nauczyciel prezentuje (na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika) temat lekcji oraz cele zajęć. Omawia lub ustala razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel prosi uczniów o odwołanie się do już posiadanej wiedzy (np. z lekcji historii lub języka polskiego) na temat pozytywizmu i filozofii pozytywnej. Na podstawie przywołanych wiadomości uczniowie tworzą mapę myśli, na której przedstawiają najważniejsze założenia myślowe epoki.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Na podstawie informacji na platformie nauczyciel ocenia stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze ich zdaniem kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Wybrany uczeń odczytuje treść polecenia: *Przeanalizuj sposób, w jaki Comte dokonuje klasyfikacji nauk. Oceń, czy proces nazwany przez filozofa prawem trzech stadiów wydaje ci się logiczny i spójny.* Klasa dzieli się na grupy i opracowuje

proponując odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.

3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla na tablicy ćwiczenie nr 3. Uczniowie w zespołach dwuosobowych wspólnie rozwiązują zadanie. Omówienie odpowiedzi na forum klasy.
4. Uczniowie łączą się w grupy 4-osobowe i wykonują ćwiczenia nr 4–5. Po wyznaczonym czasie nauczyciel prosi każdą grupę o zaprezentowanie rozwiązań na forum. W razie potrzeby koryguje usłyszane odpowiedzi.
5. Ostatnią partię ćwiczeń (nr 6–7) uczniowie wykonują wspólnie i omawiają je razem z nauczycielem.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
2. Uczniowie, na podstawie wiedzy zdobytej przed lekcją oraz podczas lekcji, układają trzy zadania quizowe związane z tematem zajęć, które następnie dają do rozwiązania wybranej osobie z klasy. W ten sposób utrwalają zdobytą wiedzę i umiejętności.

Praca domowa:

1. W ramach pracy domowej uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Martens E., *Dydaktyka filozoficzna*, w: „Edukacja Filozoficzna” 6 (1988).
- Femiak T., *O sztuce uświadomionego mówienia – czyli jakiej filozofii uczniowie potrzebują?*, w: „Edukacja Filozoficzna” 32(2001), s. 147–160.
- Niemirowski T., *Co to znaczy „nauczać filozofii”?*, w: „Forum Pedagogiczne” 1(2015).
- Grzybowski J. i inni, *Sposób na filozofię. Kluczowe zagadnienia z dydaktyki przedmiotowej*, Warszawa 2016.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.